Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2015–2016

34 300 V

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) voor het jaar 2016

Nr. 77

VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG
Vastgesteld 26 juli 2016

De vaste commissie voor Buitenlandse Zaken en voor Europese Zaken heeft een aantal vragen en opmerkingen voorgelegd aan de Minister van Buitenlandse Zaken over de brief van de brief van de Minister van Buitenlandse Zaken d.d. 21 juli 2016 houdende zijn reactie op verzoek van de vaste commissies voor Buitenlandse Zaken en voor Europese Zaken over de situatie in Turkije (Kamerstuk 34 300 V, nr.76) en de reactie van de Minister van Buitenlandse Zaken d.d. 21 juli 2016 op een schriftelijk overleg over de geannoteerde agenda van de informele Raad Algemene Zaken (RAZ) van 24–25 juli 2016 (Kamerstuk 21 501-02, nr. 1645).

De vragen en opmerkingen zijn op 22 juli 2016 aan de Minister van Buitenlandse Zaken voorgelegd. Bij brief van 23 juli 2016 zijn de vragen beantwoord.

De voorzitter van de commissie,
Eijsink

De griffier van de commissie,
Van Toor

kst-34300-V-77
ISSN 0921 - 7371
's-Gravenhage 2016

Inbreng VVD-fractie

De leden van de VVD-fractie leggen de Minister van Buitenlandse Zaken de volgende vragen voor:

1. Indien onverhoopt tijdens de RAZ toch gesproken zou worden over Turkije, kunnen deze leden er dan vanuit gaan dat de Nederlandse positie die wordt ingebracht bij degene die eventueel wel met de vertegenwoordiger van Turkije spreekt, in elk geval de volgende elementen bevat:
   - de genomen maatregelen na de coup onder voorwendsel van de noodtoestand niet alleen als zorgwekkend worden betiteld van de zijde van de EU, maar ook worden veroordeeld: massale arrestaties zonder advocaat, rechterlijke macht die buiten spel wordt gezet, aanklagers en media op zwart, alsmede uitreisverboden voor vermeende Gülen-aanhangers zijn onverenigbaar met een democratie en de positie van een kandidaat-lidstaat.
   - geen nieuwe hoofdstukken worden geopend en niet over bestaande wordt onderhandeld, zolang er geen garanties zijn over de rechtstaat.
   - in elk geval geen pre-accessiesteun kan worden verleend zolang er sprake is van noodtoestand.

1. Antwoord van het kabinet

De situatie in Turkije staat niet op de agenda van de informele Raad Algemene Zaken. Op deze Raad kunnen, vanwege het informele karakter ervan, ook geen besluiten worden genomen. Mocht de situatie in Turkije en marge van de informele Raad Algemene Zaken ter sprake komen, dan zal Nederland benadrukken dat de maatregelen die de Turkse regering neemt op basis van de noodtoestand moeten plaatsvinden in het raamwerk van rechtsstatelijkheid. Ook zal in dat geval verwezen worden naar de verklaring van de Hoge Vertegenwoordiger Mogherini die is opgesteld tijdens ons verblijf in Washington DC betreffende de onacceptabele beslissingen op het terrein van het onderwijssysteem, het justitiële systeem en media. Het kabinet vindt dat de noodtoestand zo kort mogelijk moet duren en verwijst hierbij naar zijn brief van 21 juli jl. Het kabinet onderstreept het belang van snelle terugkeer van rust en vrede en het overwinnen van scheidslijnen en verdeeldheid via politieke en democratische middelen. De regering wijst ondemocratische ontwikkelingen uitdrukkelijk af en wijst er met klem op dat de afwikkeling van de poging tot staatsgreep zorgvuldig dient te gebeuren binnen de kaders van de rechtsstatelijkheid

Het kabinet is van mening dat herinvoering van de doodstraf door Turkije niet te verenigen is met toetreding tot de Europese Unie. Gezien de zorgen over de huidige ontwikkelingen in de rechtsstaat in Turkije is het de opvatting van de Nederlandse regering dat het openen van hoofdstukken in het EU-toetredingsproces inderdaad nu niet aan de orde kan zijn, en overlegt uiteraard met andere EU-lidstaten over deze problematiek.

Het met directe ingang stopzetten van pre-accessiesteun is in verband met lopende contractuele verplichtingen niet direct mogelijk. Reeds eerder heeft de regering zich ingezet op het terrein van pre- accessiesteun en het belang van concentratie op onderwerpen gerelateerd aan vrije pers en mensenrechten. De regering zal zich hier opnieuw voor inzetten en mochten de huidige zorgelijke ontwikkelingen in Turkije doorzetten, dan zal

het kabinet zich tevens inzetten voor het korten van pre-toetredingssteun voor Turkije.

2. Welke garanties zijn er binnen NAVO-verband verkregen over het gebruik van de basis Incirlik in de strijd tegen ISIS? Hoe verloopt de bijdrage van Turkije aan deze strijd sindsdien?

2. Antwoord van het kabinet

De NAVO maakt geen deel uit van de anti-ISIS coalitie. Over het gebruik van de basis Inçirlik in de strijd tegen ISIS zijn door Turkije met de NAVO geen afspraken gemaakt. Deze afspraken zijn door Turkije gemaakt met de individuele leden van de anti-ISIS coalitie. Turkije is actief lid van de anti-ISIS coalitie en zet zich zowel op militair als niet-militair vlak in, bijvoorbeeld als covoorzitter van de *foreign terrorist fighter* werkgroep van de coalitie. Ook was Turkije aanwezig tijdens de bijeenkomsten van de anti-ISIS coalitie op 21 en 22 juli jl. in Washington.

Is er een intensivering van de Turkse strijd tegen de Koerden in de zuid-oostelijke provincies waarneembaar?

3. Antwoord van het kabinet

Het kabinet heeft geen aanwijzingen dat de strijd van Turkije tegen de PKK is geïntensiveerd.

Voorts hebben de leden van de VVD-fractie de volgende vragen aan de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid:

1. Hoe zit het met de uitvoering van de motie Karabulut/Potters (2015)? Wanneer zijn uitkomsten te verwachten? Ziet de Minister nog aanleiding in de demonstraties van de afgelopen week door vertegenwoordigers van de Turks-Nederlandse gemeenschap om het onderzoek uit te breiden naar belangrijke vertegenwoordigers van die gemeenschap?
2. Welke incidenten van geweld en/of intimidatie zijn u bekend?

4. Antwoord van het kabinet

Doel van het onderzoek is om, in lijn met de motie, inzicht te krijgen in de mate en aard van de (buitenlandse) aansturing van de Turkse religieuze organisaties in Nederland en de invloed op het integratieproces van hun achterban. De aanpak richt zich op een breed scala aan sleutelfiguren en experts uit de Turks religieuze, etnische en politieke gemeenschappen in Nederland en waar relevant op andere experts die hier zicht op hebben. De focus van het onderzoek ligt op de onderlinge verhoudingen, invloedslijnen, financiële banden en de invloed van actuele ontwikkelingen op die onderlinge verhoudingen. Ook de invloed van (sociale) media wordt hierin meegenomen. De organisaties worden in de gelegenheid gesteld hun visie te geven op recente ontwikkelingen, de afstand van veel Turkse jongeren tot de Nederlandse samenleving, het integratieproces en welke rol de Turks religieuze stromingen en organisaties (TRSO's) spelen in het overbruggen van verschillen.

Er is na de ontwikkelingen afgelopen week geen aanleiding om de onderzoeksopzet aan te passen. Het onderzoek richt zich op de vier grote TRSO's, maar ook op stakeholders om de gemeenschap heen. De reikwijdte van het onderzoek beslaat dus niet

alleen de organisaties maar onderzoekt vanuit meerdere perspectieven de rol en positie van de TRSO's.

Het vervolgonderzoek naar de (buitenlandse) aansturing en de invloed op het integratieproces van de Turks religieuze stromingen en organisaties (VAO 2 juli 2015 en AO 29 oktober 2015 naar aanleiding van motie Karabulut/Potters) is gestart. De operationalisering van de motie over het vervolgonderzoek TRSO's in relevante en haalbare onderzoeksvragen heeft, evenals het offertetraject meer tijd gekost dan vooraf voorzien. Het eindrapport zal na het kerstreces aan uw Kamer worden verzonden.

Er hebben zich na de couppoging in Turkije in diverse Nederlandse steden incidenten voorgedaan. Het is op dit moment nog niet mogelijk een volledig overzicht te verschaffen van deze incidenten.

Inbreng PvdA-fractie

De leden van de PvdA-fractie danken het kabinet voor de toegezonden brief ten aanzien van de situatie in Turkije. Zij hebben een aantal vragen en opmerkingen.

De leden van de PvdA-fractie zijn vanzelfsprekend zeer bezorgd over de situatie in Turkije. Zoals eerder Kamerbreed uitgesproken is het een goede zaak dat de militaire staatsgreep is afgewend, maar de maatregelen die de Turkse regering heeft genomen, zoals het ontslag van duizenden rechters en ambtenaren en maatregelen tegen o.a. academici, alsmede de uitspraken van diverse Turkse politici, bijvoorbeeld over de invoering van de doodstraf, in de periode na de mislukte staatsgreep baren grote zorgen over de democratie en mensenrechtensituatie in het land. Inmiddels heeft de Turkse regering de noodtoestand afgekondigd voor drie maanden. Kan het kabinet bevestigen dat dit betekent dat de Turkse regering per decreet kan regeren en dat het Turkse parlement buitenspel wordt gezet?

5. Antwoord van het kabinet

Gedurende de periode dat de noodtoestand van kracht is, kan de ministerraad onder leiding van de president besluiten nemen die de status van wet hebben. Een besluit dat in dit kader is aangenomen, heeft meteen kracht van wet. Echter, deze wet moet nog diezelfde dag ter goedkeuring aan het parlement worden voorgelegd. Het Constitutionele Hof kan zich gedurende de noodtoestand niet uitspreken over de grondwettelijkheid van de uitgevaardigde besluiten.

De leden van de PvdA-fractie zijn van mening dat er onder de huidige omstandigheden geen sprake kan zijn van verdere toetredingsonderhandelingen met Turkije. De genoemde leden hebben in dit kader kennis genomen van de uitspraken van een Duitse regeringswoordvoerder, die aangaf dat het onder de huidige omstandigheden ondenkbaar is dat er een nieuw hoofdstuk wordt aangesneden in de onderhandelingen met Turkije over toetreding. De leden van de PvdA-fractie zien graag een reactie van het kabinet op deze uitspraken. Deelt het kabinet deze mening van de Duitse regering? Zo ja, is het kabinet het met de leden van de PvdA-fractie eens dat de onderhandelingen opgeschort moeten worden en dat er sowieso geen sprake kan zijn van verdere onderhandelingen over toetreding van Turkije zolang de afgekondigde noodtoestand in Turkije voortduurt?

6. Antwoord van het kabinet

Net als Duitsland is Nederland van mening dat het openen van nieuwe hoofdstukken in het EU-toetredingsproces gezien de zorgen over de ontwikkelingen in de rechtsstaat in Turkije nu niet aan de orde is. Verder wordt u verwezen naar de beantwoording onder 1.

De leden van de PvdA-fractie uiten ook graag hun grote zorgen over het voornemen van de Turkse regering om in het kader van de afgekondigde noodtoestand een beroep te doen op Artikel 15 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) waarmee in geval van oorlog of noodtoestand kan worden afgeweken van een deel van het EVRM. De leden van de PvdA-fractie zien een dergelijke stap in het licht van de maatregelen en uitspraken van de Turkse regering als extra zorgwekkend. Kan het kabinet bevestigen dat de Turkse regering inmiddels officieel de Secretaris-Generaal van de Raad van Europa op de hoogte heeft gesteld van haar beroep op Artikel 15? Zo ja, kunnen de inhoud en onderbouwing van dat verzoek gedeeld worden? Zo nee, wat betekent dit voor de huidige rechtskracht van het EVRM in Turkije?

7. Antwoord van het kabinet

De Turkse regering heeft op 21 juli jl. aan de secretaris-generaal van de Raad van Europa te kennen gegeven dat Turkije gebruik maakt van zijn recht op afwijking van het EVRM, zoals bedoeld in artikel 15 van het verdrag. De secretaris-generaal heeft de kennisgeving op 22 juli jl. doorgestuurd aan de lidstaten van de Raad van Europa. De kennisgeving vermeldt dat de ingeroepen noodtoestand voor de Turkse autoriteiten aanleiding kan zijn voor het opschorten van delen van het EVRM, voor zover toegestaan onder artikel 15. Turkije zal de secretaris-generaal daarover op de hoogte houden. Het is van groot belang te onderstrepen dat de rechtskracht van het EVRM als zodanig in stand blijft en dus een gang naar het Europees Hof voor de Rechten van de Mens open blijft voor diegenen waarvan de rechten geschonden zijn.

De leden van de PvdA-fractie zijn daarnaast benieuwd of het beroep van Turkije op Artikel 15 met de daarbij horende kennisgeving van maatregelen en beweegredenen voorzien wordt van een oordeel door de Secretaris-Generaal. Bestaat de mogelijkheid dat de maatregelen en de beweegredenen die Turkije opgeeft bij haar beroep op Artikel 15 als niet toereikend of oneigenlijk worden beoordeeld door de Secretaris-Generaal? Zo ja, wat is de stap die in dat geval daaruit zal volgen?

8. Antwoord van het kabinet

De secretaris-generaal van de Raad van Europa heeft op 22 juli jl. verklaard dat hij de Turkse kennisgeving heeft ontvangen en dat in het kader van de noodtoestand genomen maatregelen te allen tijde proportioneel moeten zijn aan het beoogde doel. Hij staat hierover in nauw contact met de Turkse regering en het Estse voorzitterschap van het Comité van Ministers. Een dergelijke verklaring van de secretaris-generaal is niet specifiek voorzien in artikel 15 EVRM, maar is een gebruikelijke handeling die voortvloeit uit zijn taken onder het Statuut van de Raad van Europa. Daarin past ook dat hij terughoudendheid betracht in het geven van een oordeel, wat primair een taak is van het Comité van Ministers van de Raad van Europa. Nederland wil dat het Comité van Ministers zich buigt over de recente ontwikkelingen en staat

daarover in contact met de secretaris-generaal en het Estse voorzitterschap van het Comité van Ministers.

Ook zouden de leden van de PvdA-fractie graag horen op welke manier erop wordt toegezien dat Turkije na haar beroep op Artikel 15 niet handelt in strijd met de Artikelen 2, 3, 4 en 7 van het EVRM, die niet van toepassing zijn onder Artikel 15. Kan het kabinet daar een toelichting op geven? Indien Turkije handelt in strijd met Artikelen 2, 3, 4 en 7 van het EVRM, die niet van toepassing zijn onder Artikel 15, wat kunnen daarvan de gevolgen zijn?

9. Antwoord van het kabinet

Artikelen 2, 3, 4 (lid 1) en 7 EVRM blijven inderdaad te allen tijde van toepassing en kunnen dus niet opzij gezet worden door artikel 15. Respecteert Turkije dat uitgangspunt niet, dan kan dat leiden tot politieke en juridische gevolgen. Politieke gevolgen zijn ter beoordeling aan de internationale gemeenschap, waaronder het Comité van Ministers van de Raad van Europa. Juridische gevolgen kunnen met name bestaan uit veroordelende uitspraken van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

Ten slotte horen de leden van de PvdA-fractie graag van het kabinet welke mogelijkheden er bestaan voor overige verdragslanden van het EVRM om in het geval van schendingen van het verdrag door Turkije maatregelen voor te stellen. Wat voor maatregelen zijn er mogelijk in een dergelijke situatie? Is het kabinet bereid zelf, of in overleg met anderen, voorstellen te doen voor een gepaste reactie op de voorgenomen opschorting door Turkije van het EVRM?

10. Antwoord van het kabinet

De opschorting van delen van het EVRM onder artikel 15 door een lidstaat van de Raad van Europa is als zodanig geen reden tot maatregelen jegens dat land. Frankrijk heeft artikel 15 ook ingeroepen bij de instelling van de noodtoestand na de aanslagen op 13 november jl. Het kabinet vindt evenwel dat maatregelen moeten worden genomen op basis van een gegronde bedreiging van het voortbestaan van de staat, niet op grond van een (veronderstelde) politieke overtuiging. Ook in geval van een noodtoestand of toepassing van artikel 15 van het EVRM mogen de reguliere kaders van de rechtsstaat niet veronachtzaamd worden. Minister Koenders heeft dit reeds besproken met secretaris-generaal Jagland. Nederland zal erop blijven aandringen dat de Europese beginselen van de rechtsstaat gewaarborgd worden en zal er voor pleiten dat een bezoek van het *European Committee for the Prevention of Torture* aan Turkije plaats zal vinden. Zie ook vraag 18.

Inbreng SP-fractie

De leden van de SP-fractie hebben heel grote zorgen over de ontwikkelingen in Turkije. De mislukte coup is terecht in strenge bewoordingen veroordeeld, maar ook de reactie daarop van de regering-Erdogan moet stevig veroordeeld worden. Dat gebeurt nu onvoldoende. Ook dienen maatregelen genomen te worden, want de rechtsstaat staat in Turkije op dit moment onder immense druk.

De leden van de SP-fractie hebben naar aanleiding van de coup en de buitensporige reactie daarop reeds meerdere series schriftelijke vragen

gesteld, over oplopende spanningen in Nederland, over uitleveringen aan Turkije en over toenemende repressie in Turkije. Onderstaande vragen en opmerkingen dienen als aanvulling daarop.

De leden van de SP-fractie vragen de Minister een update te geven over de huidige stand van zaken betreffende alle maatregelen die de regering-Erdogan heeft genomen tegen vermeende coupplegers dan wel sympathisanten van de coup. Kan bevestigd worden dat meer dan 70.000 mensen zijn gearresteerd of ontslagen of anderszins het slachtoffer zijn geworden van maatregelen van de kant van de Turkse autoriteiten? Heeft de Minister de indruk dat al deze mensen gerelateerd zijn aan de mislukte coup? De leden van de SP-fractie zijn van opvatting dat de door de Turkse regering genomen maatregelen na de coup buitenproportioneel zijn en dat op grote schaal mensenrechten worden geschonden. Kan de Minister aangeven of dat oordeel wordt gedeeld? Indien dat niet het geval is, waarom niet?

11. Antwoord van het kabinet

Het kabinet deelt de zorgen over de schaal waarop duizenden medewerkers in het veiligheidsapparaat, het justitiële apparaat en onderwijsdiensten geraakt worden door de maatregelen die Turkije neemt in de nasleep van de mislukte coup. Het kabinet plaatst vraagtekens bij de gehanteerde terminologie door de Turkse autoriteiten en wijst het beginsel van zuiveringen ten sterkste af. Al eerder zijn vooral medewerkers in het justitiële apparaat op grond van vermeende banden met de Gülenbeweging ontslagen of geschorst. Het kabinet onderstreept in dit verband dan ook zijn zorgen over het feit dat de Turkse autoriteiten al langer bezig waren met het identificeren van vermeende Gülen-aanhangers in het overheidsapparaat. Het kabinet wijst er met klem op dat de afwikkeling van de coup en acties die in dit verband worden genomen, zorgvuldig worden bezien binnen de kaders van rechtsstatelijkheid. Maatregelen moeten worden genomen op basis van een gegronde verdenking van strafbare feiten, niet op grond van een (veronderstelde) politieke overtuiging. Het kabinet acht het van groot belang dat het bewijs tegen diegenen die verdacht worden van betrokkenheid bij de couppoging solide is. Het kabinet roept de Turkse autoriteiten op te handelen zoals dat een land betaamt dat lid is van de NAVO, de Raad van Europa, buurland is van de Unie en kandidaat-lidstaat van de Unie.

Alhoewel vergaande maatregelen na een militaire staatsgreep zeker gerechtvaardigd kunnen zijn, hebben de leden van de SP-fractie de indruk dat de repressie van de regering-Erdogan veel verder gaat en gebruik wordt gemaakt van de ontstane situatie om met tegenstanders van de regering af te rekenen, ook als die in de praktijk niets met de mislukte coup te maken hebben. Daarom vinden deze leden het van belang dat maatregelen worden genomen. Kan de Minister aangeven of maatregelen, door Nederland en in EU-verband, tegen Turkije worden overwogen? Acht de Minister de ontwikkelingen in Turkije dermate zorgwekkend dat overwogen moet worden het EU-toetredingstraject op te schorten? Is daar draagvlak voor? Deelt de Minister de opvatting van de Duitse regering dat er sowieso geen nieuwe hoofdstukken geopend dienen te worden in het toetredingsproces? Zo nee, waarom niet?

12. Antwoord van het kabinet

Net als Duitsland is Nederland van mening dat het openen van nieuwe hoofdstukken in het EU-toetredingsproces gezien de recente ontwikkelingen in de rechtsstaat in Turkije nu niet aan de orde is. Voor het overige wordt u verwezen naar de beantwoording onder 1.

Kan de Minister verder aangeven welke vorderingen zijn gemaakt in het toetredingstraject sinds de deal over vluchtelingen werd overeengekomen? Kan de Minister, indien hij geen voorstander is van het nemen van maatregelen tegen Turkije, tenminste aangeven onder welke omstandigheden deze wel overwogen zullen worden?

13. Antwoord van het kabinet

Zoals gemeld in de Kamerbrief van 21 maart jl. met het verslag van de Europese Raad van 17 en 18 maart jl. (kenmerk MinBuZa-2016.163991) is tijdens het Nederlandse Voorzitterschap hoofdstuk 33 (Financiële en Budgettaire Bepalingen) geopend. Overigens zijn de komende maanden geen formele besprekingen voorzien tussen de Commissie en Turkije inzake toetredingsvraagstukken. Zoals aangekondigd in de Kamerbrief van 2 december 2015 met het verslag van de EU-Turkije Top van 29 november 2015 (Kamerstukken 21 501-20 nr. 1063) heeft de Commissie voorbereidende rapporten over de hoofdstukken 15 (energie), 26 (onderwijs en cultuur) en 31 (Gemeenschappelijk Buitenlands- en Veiligheidsbeleid) afgerond. Als bekend rust er op deze hoofdstukken een unilaterale blokkade van Cyprus. De rapporten zijn om die reden niet aan de Raad voor bespreking voorgelegd. De Commissie heeft verder de rapporten over rechtsstaatshoofdstukken 23 en 24 in voorbereiding. Ook op deze hoofdstukken rust een unilaterale blokkade van Cyprus. Verder wordt u verwezen naar de beantwoording onder 1.

Tenslotte hebben de leden van de SP-fractie nog een aantal vragen over de opgelopen spanningen in eigen land. Op welke wijze heeft het kabinet de afgelopen week contact gehad met vertegenwoordigers van de Turkse regering in Nederland? Is hierbij gesproken over de onrust onder Turkse Nederlanders? Zo ja, welke zaken zijn besproken?

14. Antwoord van het kabinet

Kortheidshalve verwijs ik u naar mijn brief over de situatie in Turkije van 21 juli jl., waarin wordt vermeld dat de Turkse ambassadeur gewezen is op onze zorgen over de effecten van de coup en de nasleep ervan in Turkije zelf, en in Nederland.

Wat is de reactie van de regering op de gewelddadige incidenten? Is duidelijk welke personen of bewegingen hier achter zitten? Zijn er aanwijzingen dat deze personen of organisaties banden hebben met Turkse overheidsorganisaties? Hoeveel gewelddadige incidenten en bedreigingen gericht tegen Turkse Nederlanders zijn er sinds zaterdag 16 juli geregistreerd? Met welke organisaties en vertegenwoordigers van de Turkse gemeenschap in Nederland heeft de regering sinds 16 juli 2016 gesproken? Wat hebben deze gesprekken opgeleverd? Welke afspraken zijn er gemaakt? Zijn er ook organisaties of personen die niet aan deze gesprekken deel wilden nemen? Zo ja welke?

15. Antwoord van het kabinet

Na de couppoging in Turkije in de nacht van 15 op 16 juli jl. is op initiatief van SZW contact geweest met verschillende Turkse organisaties en sleutelfiguren in Nederland. Het gaat om koepelorganisaties met wie het Ministerie van SZW reguliere contacten onderhoudt, onder meer in het kader van hun rol bij het voorkomen van spanningen. Zaterdagnacht is een email uitgegaan waarbij zorgen zijn gedeeld over de ontwikkelingen en mogelijke reacties. Daarbij is opgeroepen verantwoordelijkheid te nemen en oplopende spanningen in Nederland te voorkomen. Tevens is verzocht signalen over geweld en bedreiging door te geven. In de daarop volgende dagen zijn de contacten verder onderhouden. Met name met de Gülenbeweging is intensief contact geweest over angst, intimidatie en bedreiging aan hun adres. De signalen waren aanleiding voor de oproep om aangifte te doen in geval van bedreiging.

Ook met gemeenten waar zich incidenten hebben voorgedaan, is direct contact gelegd om een beeld te krijgen wat er speelt en ondersteuning aan te bieden. Gemeenten blijken alert en zeer actief bezig te zijn geweest om zicht te krijgen op wat er speelt. Onder meer in Rotterdam en Amsterdam is gesproken met Turkse organisaties, soms in gezamenlijkheid, soms apart. De gesprekken stonden vooral in het teken van het voorkomen van escalatie en het bieden van steun aan organisaties en personen die te maken hebben met intimidatie of bedreigingen. Komende week vindt een bijeenkomst plaats met ongeveer vijftien gemeenten om over de recente ontwikkelingen te spreken en te bezien op welke wijze gemeenten vanuit de nationale overheid kunnen worden ondersteund in het kanaliseren van de spanningen.

Het kabinet benadrukt dat dergelijke incidenten onaanvaardbaar zijn. In dat kader heeft het kabinet in de brief van de Minister van Buitenlandse Zaken d.d. 21 juli 2016 naar aanleiding van een verzoek van de vaste commissies voor Buitenlandse Zaken en voor Europese Zaken ook opgeroepen aangifte te doen van eventuele bedreigingen bij de politie. Indien daartoe aanleiding bestaat en voldoende aanknopingspunten bestaan, wordt een strafrechtelijk onderzoek gestart. Over deze incidenten zijn op 18 en 19 juli jl. ook meerdere sets Kamervragen gesteld (2016Z14868, lid Marcouch, over bedreigingen met geweld tegen de Hizmet-gemeenschap in Nederland; 2016Z14869, leden Van Klaveren en Bontes, over doodsbedreigingen aan adres Nederturken door Erdogan-aanhangers; en 2016Z14891, lid Karabulut, over het bericht dat Turkse Nederlanders en journalisten worden bedreigd). Indien bij de beantwoording van deze vragen nadere mededelingen kunnen worden gedaan over de stand van zaken, wordt de vraag van de SP fractie betrokken bij een aanvullende schriftelijke reactie bij de beantwoording van deze schriftelijke Kamervragen.

Wat zijn de resultaten van de samenwerking tussen de vier Turkse religieuze stromingen en organisaties in Nederland (TRSO's) en de Minister van Sociale Zaken en Integratie? Welke concrete zaken heeft deze samenwerking opgeleverd? Op welke wijze heeft de samenwerking afgelopen week een rol gespeeld bij het verminderen van de spanningen tussen Turkse Nederlanders? Klopt het dat vertegenwoordigers van minimaal één TRSO betrokken zijn geweest bij bedreigingen? Op welke

wijze is hier door de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid met de betreffende organisatie over gesproken?

16. Antwoord van het kabinet

De Minister van SZW spreekt geregeld met verschillende organisaties uit de Turks-Nederlandse, Koerdische en Alevitische gemeenschappen in ons land. Daarbij worden zaken als discriminatie en de positie van migrantenjongeren op de arbeidsmarkt besproken, evenals hun rol bij het voorkomen van maatschappelijke spanningen. In dit kader is de afspraak gemaakt dat deze organisaties hun achterban oproepen om beheerst om te gaan met meningsverschillen en spanningen.

De reacties van maatschappelijke en religieuze organisaties betreffen in hoofdzaak de veroordeling van de staatsgreep in Turkije. Het bestuur van de Islamitische Stichting Nederland (Diyanet) heeft in een persverklaring laten weten alles in het werk stellen om ongeregeldheden tegen te gaan en keuren eventueel ontoelaatbaar gedrag ten zeerste af. In de afgelopen dagen, zo stelt de stichting, is de achterban opgeroepen om de rust te bewaren. Besturen, imams en vrijwilligers is gevraagd om bij provocaties en/of ongeregeldheden rustig te blijven, zich binnen de kaders van de wet en met respect voor de Nederlandse samenleving te gedragen. Het bestuur heeft aangegeven aangifte te zullen doen bij de politie indien individuen of groepen zich binnen deze moskeeën onwettig gedragen en bijvoorbeeld oproepen tot geweld.

De sterk gepolariseerde verhoudingen lijken een belemmeringen te zijn voor maatschappelijke of religieuze organisaties en opiniemakers om zichtbaar en hoorbaar stelling te nemen tegen de sfeer van intimidatie en -erger- bedreigingen. In alle contacten met de Turkse gemeenschap en hun vertegenwoordigers, met zowel de nationale en lokale overheid staat het belang van ruimte voor een respectvolle discussie voorop. Voor samenzweringstheorieën, beledigingen en bedreigingen is geen ruimte. Degenen die zich hiervoor willen inzetten, verdienen onze onvoorwaardelijke steun. Conflicten of spanningen in Turkije zijn nooit een excuus voor groepsdruk, intimidatie, of het inperken van de individuele vrijheid van mensen in ons land. Zoals in de afgelopen dagen is gebleken, blijven partijen lokaal met elkaar in gesprek om bedreigingen, vernielingen en andere escalaties te voorkomen. Ik verwijs u tevens naar het antwoord op vraag 15.

Ook vragen de leden van de SP-fractie op welke wijze de regering motie-Potters/Karabulut (32 824 nr. 96) over integratie niet afhankelijk maken van land van herkomst, uitvoert? Welke stappen zijn inmiddels gezet? Wat zijn de eerste resultaten hiervan? Op welke wijze voert de regering motie-Karabulut (32 824 nr. 103) over vervolgonderzoek TRSO's in Nederland uit? Welke stappen zijn inmiddels gezet? Wat zijn de eerste resultaten van dit onderzoek? Zijn deze resultaten bij de ontwikkelingen van de afgelopen week betrokken? Op welke wijze voert de regering motie Karabulut/Potters (29 754 nr. 343) over financiering gebedsinstellingen uit? Welke stappen zijn inmiddels gezet? Wat zijn de eerste resultaten hiervan?

17. Antwoord van het kabinet

Minister Asscher heeft in zijn brief van 3 juni 2015 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2014–2015, 32 824, nr. 94) aan uw Kamer

laten weten te willen verkennen wat de mogelijkheden zijn om Turkse imams die vanwege het Associatieverdrag met Turkije niet inburgeringsplichtig zijn, toch beter voorbereid naar Nederland te laten komen. Tijdens een ambtelijk werkbezoek aan Duitsland is hierover gesproken. Turkse imams die naar Duitsland komen volgen via het Goethe-instituut in Turkije taallessen en een programma gericht op kennis over de Duitse samenleving. De achtergrond hiervan is dat het belangrijk wordt gevonden dat imams de taal, cultuur en ontwikkelingen van het land waar ze zich vestigen kennen. Dit voorzag in Duitsland in een behoefte.

Middels de door mevrouw Karabulut en de heer Potters ingediende moties bij het VAO Integratieonderwerpen van 2 juli 2015 heeft uw Kamer in meerderheid aangegeven geen heil te zien in deze weg. Daarom zijn de voorbereidingen voor bovengenoemde verkenning gestaakt. Dit is tevens zo gecommuniceerd in de beantwoording van Kamervragen over de Import van imams uit Marokko en Turkije (15 september 2015) en in het overzicht op de Voortgang Agenda Integratie (19 november 2015). Deze motie wordt hiermee gezien als afgedaan. Het vervolgonderzoek naar de TRSO's is reeds uitgebreid aan de orde geweest. Ik verwijs u daarom naar de beantwoording van de vragen 15 en 16.

Inbreng CDA-fractie

De leden van de CDA-fractie hebben met behoorlijke verbazing kennis genomen van de antwoorden van de regering op de vragen over de Raad Algemene Zaken. Zij maken graag van de gelegenheid gebruik om een aantal nadere vragen voor te leggen aan de regering over de situatie in Turkije. Zij herhalen dat het nog nooit is voorgekomen dat de mensenrechtensituatie in een (kandidaat)-Lidstaat van de EU zo snel verslechterd is. De concrete acties die daartegenover gezet worden door Nederland en de EU, zijn eigenlijk nogal vrijblijvend van aard. Natuurlijk wordt er ongerustheid uitgesproken, maar in een situatie waarin de hele rechterlijke macht onder rechtstreekse controle gebracht wordt van de politiek in een actie die lang moet zijn voorbereid, waarin meer dan 50.000 mensen ontslagen zijn, op non-actief zijn gezet of gevangen zijn gezet in wat president Erdogan zelf een zuivering noemt, is meer nodig dan het uitspreken van zorgen. Amnesty International spreekt van «a crackdown of exceptional proportions». Deze leden deden een aantal concrete suggesties voor de regering in de huidige omgang met Turkije. Deze suggesties zijn in de ogen van deze leden ook goed uitvoerbaar en zij vragen hierop concrete reacties en het liefst acties.

CPT (European Committee for the Prevention of Torture)

Zo vroegen de leden van de CDA-fractie expliciet «En is de Nederlandse regering bereid om in de Raad van Ministers van de Raad van Europa te pleiten voor een spoedbezoek van het CPT (ex artikel 7, laatste zin van het Europees Verdrag ter voorkoming van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestraffing) aan de mensen die nu gevangen zitten in Turkije?». De leden van de CDA-fractie kunnen zich geen situatie in de Raad van Europa herinneren waarin tienduizenden mensen zijn ontslagen, op non-actief gezet zijn en zijn opgepakt. Het gaat om tienduizenden mensen. De paar beelden die uitlekken geven aanleiding om ernstig te vermoeden dat een aantal van deze mensen niet volgens internationaal recht behandeld wordt. We zien bebloede hoofden, halfnaakte gevangenen en mensen die er totaal versuft uitzien. Familie en advocaten geven aan dat zij geen contact kunnen krijgen met de gevangenen. Dit is bij uitstek de situatie waarvoor het Europees Verdrag ter

voorkoming van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestraffing bedoeld is. Ook als een deel van het EVRM niet meer van toepassing is, is dit verdrag wel integraal van toepassing. Een CPT-team kan elke locatie waar mensen gevangen gehouden worden bezoeken en heeft het recht om elke gevangene onder vier ogen te spreken.

De leden van de CDA-fractie dringen er dan ook bij het kabinet op aan om in de Raad van Europa en in de EU ervoor te pleiten dat het CPT een groot team waarnemers met grote spoed naar Turkije stuurt. Is het kabinet daartoe bereid, zo vragen deze leden? Indien het kabinet hiertoe niet bereid is, wat moet er dan nog meer gebeuren, voordat het kabinet de noodzaak van waarnemers bij de gevangenen inziet?

18. Antwoord van het kabinet

Het kabinet vindt deze zorgen reëel en vindt het van belang dat de Turkse autoriteiten diegenen die beschuldigd worden van betrokkenheid bij de coup behandelen binnen de kaders van rechtsstatelijkheid (zie ook beantwoording van bovenstaande vragen). De Minister van Buitenlandse Zaken heeft in dat kader al eerder in de week contact gehad met secretaris-generaal Jagland, die zich actief met de ontwikkelingen bemoeit. Het kabinet doet in Raad van Europa-verband dan ook een oproep aan het *European Committee for the Prevention of Torture* om een bezoek te brengen aan Turkije. Het kabinet wijst er in dit verband op dat het *European Committee for the Prevention of Torture* wel een onafhankelijke positie heeft en dus zijn eigen afweging zal maken. Ook wil Nederland dat het Comité van Ministers zich buigt over de recente ontwikkelingen en staat daarover in contact met de secretaris-generaal en het Estse voorzitterschap van het Comité van Ministers.

Nederland: het doen van aangifte

De leden van de CDA-fractie begrijpen dat het kabinet mensen die slachtoffer worden van mishandeling, intimidatie en bedreiging oproept om aangifte te doen. De leden van de CDA-fractiee vroegen echter om die aangiftes dan ook te behandelen. Deze leden lichten graag toe waarom zij dat vroegen.
Op 1 juni 2014 vond in Almelo een demonstratie plaats tegen het monument voor de slachtoffers van de Armeense genocide. De aanwezigen waren van mening dat er geen sprake was van genocide in 2015. Deze demonstratie werd mede georganiseerd door de Turkse overheid in Nederland. De Diyanet, onderdeel van de Turkse overheid, organiseerde gratis busvervoer en in het vrijdaggebed werd een centrale preek voorgelezen tegen het herdenkingsmonument ter nagedachtenis van de slachtoffers van de Armeense genocide;
De organisatie en publiek scandeerden meerdere keren de leuze «Karabag ermeniye mezar olacak» – vertaald: «Karabach zal het graf van de Armeniër worden» (zie Kamervragen 2013/14, 2969 en 2014/15, 784). Er is aangifte gedaan maar tot op heden heeft het OM geen besluit genomen over deze aangifte. Toch is deze demonstratie als zeer, zeer intimiderend ervaren. Kan het kabinet aangeven waarom er tot op heden geen besluit genomen is? En kan het kabinet aangeven of de aangiftes dit keer wel met prioriteit behandeld zullen worden?

19. Antwoord van het kabinet

Het kabinet veroordeelt de genoemde incidenten. Deze aangiften worden uiteraard serieus bezien. Indien daartoe aanleiding

bestaat en voldoende aanknopingspunten bestaan, wordt een strafrechtelijk onderzoek gestart. Het OM besluit over de afdoening van een aangifte. Vervolging wordt ingesteld indien de stand van zaken in het strafrechtelijk onderzoek daartoe aanleiding geeft. Verschillende factoren maken dat een besluit over de afdoening van een aangifte enige tijd op zich kan laten wachten. Daaruit dient echter niet afgeleid te worden dat een aangifte van een dergelijk ernstig feit niet serieus dan wel zonder prioriteit zou zijn behandeld. Indien de stand van zaken in het strafrechtelijk onderzoek naar de in de vraag genoemde aangelegenheid dat toelaat, hetgeen op korte termijn voorzien wordt, zal de vraag van de CDA fractie worden betrokken in de in het antwoord op vraag 15 genoemde aanvullende schriftelijke reactie bij de beantwoording van schriftelijke Kamervragen.

Kan het kabinet aangeven of er al mensen zijn aangehouden na de gebeurtenissen eerder deze week in Nederland, zo vragen de leden van de CDA-fractie.

20. Antwoord van het kabinet

Het kabinet veroordeelt de genoemde incidenten. Politie en OM bezien of er aanleiding is en voldoende aanknopingspunten zijn om een strafrechtelijk onderzoek te starten. Zoals gesteld in het antwoord op vraag 14 zijn over deze incidenten ook Kamervragen gesteld. De vraag van de CDA-fractie wordt betrokken in een aanvullende schriftelijke reactie bij de beantwoording van deze schriftelijke Kamervragen.

Turkije als kandidaat-lid van de EU

De leden van de CDA-fractie vinden het onbegrijpelijk dat pas in 2017 geëvalueerd zal worden of Turkije minder pre-toetredingssteun (IPA) zal krijgen. Zij zijn van mening dat more for more en less for less hier echt moet gelden. Aangezien er hier sprake is van het treden van mensenrechten met voeten en dit niet de eerste keer is, dringen zij er bij het kabinet op aan om die evaluatie naar voren te halen en zo spoedig mogelijk over te gaan op het stopzetten van de IPA. Is het kabinet bereid om er bij de EU op aan te dringen de IPA-middelen voor Turkije onmiddellijk te laten evalueren?

21. Antwoord van het kabinet

Mochten de huidige zorgelijke ontwikkelingen in Turkije met betrekking tot de rechtsstaat doorzetten, dan zal het kabinet zich inzetten voor het korten van pre-toetredingssteun voor Turkije. Het was al voorzien dat in 2017 de Turkse voortgang op deze en andere dossiers wordt gewogen. Het kabinet is bereid de Commissie te vragen of het mogelijk is de evaluatie een jaar eerder te doen plaatsvinden.

De leden van de CDA-fractie deden in het Schriftelijk Overleg over de Raad Algemene Zaken het voorstel dat de Nederlandse regering een brief schrijft aan de Europese Commissie en de Europese Raad met het verzoek op korte termijn te onderzoeken of en hoe het mogelijk en gepast is Turkije de status van kandidaat-lidstaat van de Unie af te nemen? En met het verzoek om lopende dat onderzoek alle onderhandelingen over Turkse toetreding onmiddellijk te onderbreken. Het antwoord op die vraag (vraag 9) was zeer ontwijkend en verwees naar een andere brief. Daarom stellen

deze leden deze vraag nogmaals: is de Nederlandse regering bereid om zo'n brief te schrijven?

22. Antwoord van het kabinet

Voor het kabinetsstandpunt ten aanzien van de toetredingsonderhandelingen met Turkije wordt verwezen naar het antwoord onder 1.

Verder ontvangen de leden van de CDA-fractie graag een overzicht van gesprekken van de EU met de Turkse regering en met de Turkse bureaucratie over toetreding die gepland staan in de maanden juli, augustus en september. Gaan die gesprekken nu gewoon door alsof er niets aan de hand is, zo vragen de leden van de CDA-fractie aan de regering.

23. Antwoord van het kabinet

Er zijn geen gesprekken in het kader van het toetredingsproces van Turkije gepland in de maanden juli, augustus en september. Wel vindt mogelijk op 8 of 9 september een Associatieraad met Turkije plaats, waarin op politiek niveau de betrekkingen tussen de EU en Turkije worden besproken. Deze bijeenkomst biedt nogmaals gelegenheid onze opvattingen over de situatie in Turkije en het optreden van de Turkse autoriteiten voor het voetlicht te brengen. De datum voor deze Raad is door Turkije nog niet bevestigd.

Tot slot

De leden van de CDA-fractie ontvangen graag een toelichting waarom de Minister niet aanwezig is bij de Raad Algemene Zaken en wie Nederland zal vertegenwoordigen. Ook ontvangen de leden graag een spoedige terugkoppeling, inclusief een verslag van het gesprek met de kandidaat-lidstaten en wie daarbij aanwezig was.

24. Antwoord van het kabinet

De directeur-generaal Europese Zaken zal Nederland vertegenwoordigen tijdens deze informele bijeenkomst. Evenals een groot aantal andere lidstaten is Nederland vertegenwoordigd op hoogambtelijk niveau. Er vinden geen onderhandelingen plaats tussen de leden van de Raad en de kandidaat-lidstaten en de informele Raad kan geen besluiten nemen. In de marge van de informele Raad zullen het Slowaaks Voorzitterschap en de Commissie een gesprek hebben met alle kandidaat lidstaten.

Het spreekt vanzelf dat de leden van de CDA-fractie zich aansluiten bij de vragen over de uitvoering van de motie-Karabulut/Potters (32 824, nr. 100) over integratiebeleid.

Een regering, die in haar regeerakkoord het bevorderen van mensenrechten centraal stelt in haar buitenlands beleid (hoofdstuk V) en bij overtredingen die soms slechts een persoon betreffen in staat is een ambassadeur te ontbieden of maatregelen te treffen, dient bij de huidige situatie echt stelling te nemen. Dat geldt voor de Nederlandse regering en voor de Europese Unie. Dit is niet altijd eenvoudig, maar een Nederlandse regering en een Europese Unie die zich baseren op kernwaarden als democratie en mensenrechten, moeten die waarden in deze crisis ook echt centraal stellen bij hun handelen.

Inbreng D66-fractie

Allereerst verwijzen de leden van de fractie van D66 naar hun schriftelijke inbreng voor de Informele Raad Algemene Zaken d.d. 24–25 juli 2016. Een deel van de hier gestelde vragen is nog niet beantwoord en onverminderd actueel. Graag een reactie.

25. Antwoord van het kabinet

Het kabinet verwacht met de antwoorden vervat in het verslag van een Schriftelijk Overleg d.d. 21 juli jl., de Kamerbrief inzake de situatie in Turkije d.d. 21 juli jl. en in dit verslag van een Schriftelijk Overleg erin te zijn geslaagd de gestelde vragen afdoende te hebben beantwoord.

De situatie in Turkije is op vele fronten zorgwekkend. Mensenrechten, rechtstaat, democratie en persvrijheid staan onder grote en toenemende druk. Sinds de mislukte en verwerpelijke coup van vorige week is de situatie in hoog tempo verslechterd. President Erdogan reageert wraakzuchtig en is begonnen met een heksenjacht om zijn politieke tegenstanders uit te schakelen. De noodtoestand is uitgeroepen en de regering heeft serieuze plannen om de doodstraf opnieuw in te voeren. De leden van de fractie van D66 zijn van mening dat dit Turkije geen lid van de Europese Unie kan worden. Wat is het standpunt het kabinet?
Is het kabinet bereid er tijdens de RAZ van zondag voor te pleiten de onderhandelingen direct af te breken als Turkije de doodstraf invoert? En als de onderhandelingen toch doorgaan, is het kabinet dan bereid ervoor te pleiten dat het openen van de hoofdstukken over fundamentele rechten, vrijheid, justitie en veiligheid hoe dan ook gesloten blijven? Op welke termijn wil het kabinet de onderhandelingen over toetreding onderbroken zien? Is het kabinet bereid er tevens voor te pleiten per direct te stoppen met de pre-accessiegelden voor Turkije?

26. Antwoord van het kabinet

Voor de beantwoording van deze vragen wordt verwezen naar het antwoord onder 1.

De ontstane situatie maakt duidelijk dat de in de vluchtelingendeal tussen Turkije en de EU gemaakte koppeling tussen het vluchtelingenvraagstuk en de Europese toetreding niet goed is geweest. De leden van de fractie van D66 hebben hier herhaaldelijk op gewezen en het lijkt er opnieuw op dat de EU door de vluchtelingendeal niet afdoende scherp kan en wil reageren. Ziet het kabinet dit ook zo? Is het kabinet bereid er voor te pleiten de vluchtelingendeal terug te brengen tot enkel en alleen financiële steun van de EU voor de opvang van de Syrische vluchtelingen in Turkije? En dus zowel de versnelde toetreding en visumliberalisatie uit de deal te halen?

27. Antwoord van het kabinet

De afspraken met Turkije waren en zijn nodig om gezamenlijk grip te krijgen op de vluchtelingenstroom. De afspraken doen niets af aan de heldere en strikte criteria voor toetreding en visumliberalisatie, die stuk voor stuk van kracht blijven en dienen te worden vervuld. Hier kan en zal niet aan worden getornd. De afspraken laten evenmin onverlet dat er forse kritiek van Nederland en de EU is op de ontwikkelingen in Turkije in de nasleep van de couppoging, zoals onder andere uiteengezet in de brief van 21 juli jl.

Analyse van de voortgangsrapporten laat namelijk zien dat de Europese Commissie op verschillende wijzen marchandeert met de 72 criteria voor visumliberalisatie. Te veel eisen worden ingewilligd zonder dat dit op basis van reële resultaten te rechtvaardigen is. De leden van de fractie van D66 zullen deze door hen gedane analyse aan het kabinet voorleggen. Is het kabinet bereid vervolgens hierop te reageren in het licht van de motie-Verhoeven/Klaver over niet marchanderen met criteria voor visumliberalisatie? Is het kabinet bereid ervoor te pleiten de onderhandelingen over versnelde visumliberalisatie te stoppen?

28. Antwoord van het kabinet

Het kabinetsbeleid blijft onveranderd: enkel wanneer Turkije aan de benchmarks van de *Roadmap* voldoet, kan Nederland instemmen met het invoeren van visumvrijheid voor Turkse burgers. Dit is in lijn met de motie-Verhoeven/Klaver van 15 maart 2016 (Kamerstuknummer 21 501-20, nr. 1097). Uw Kamer is geïnformeerd over de kabinetsappreciatie van het eerste voortgangsrapport van de Commissie over het visumliberalisatietraject met Turkije bij brief van 31 oktober 2014 (Kamerstuk 23 987, nr. 146), het tweede voortgangsrapport bij brief van 22 maart 2016 (Kamerstuk 21 501-20, nr. 1113) en het derde voortgangsrapport bij brief van 17 mei 2016 (kenmerk MinBuZa-2016.275475). Het kabinet deelt het oordeel van de Commissie dat Turkije thans aan 65 van de 72 benchmarks voldoet. De Commissie zal in september rapporteren over de uitvoering van de EU-Turkije Verklaring van 18 maart jl., inclusief het visumliberalisatietraject. Het kabinet wacht dit rapport van de Commissie af, maar de inzet van de Turkse autoriteiten lijkt er momenteel niet op gericht om op korte termijn te voldoen aan de resterende benchmarks.